КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА СТРУКТУРНО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ГРАФІЧНОГО ВИРІШЕННЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ АБЕТОК

Пилявець Л.Ю.

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-87>

В статті аналізуються сучасні українські абетки провідних видавництв. Зосереджується увага на художньому вирішенні, загальній концепції абеток. Акцентується увага на вагомому значенні абеток у навчанні дитини. Зазначається, що з розвитком сучасних технологій з'являються інтерактивні цифрові книжки, метою яких є допомога в навчанні дітям. У зв'язку з цим, звичайним, паперовим розвиваючим книжкам доводиться витримувати високу конкуренцію, і одним із суттєвих способів відстоювати свою нішу на ринку є цікава та оригінальна концепція та висока якість графічної та ілюстративної подачі матеріалу.

Ключові слова: дизайн, абетка, періодичні видання, книжкова ілюстрація, візуальне вирішення.

Постановка проблеми. Дитяча навчальна література має величезне значення для розвитку малюків. Абетка – це одна з найперших книжок, що їх починають розглядати діти. Перед розробником абетки лежить колосальна відповідальність, адже саме ця книга стає тим підручником, з якого починається навчання дитини, а художник-ілюстратор абетки сприяє формування мистецького смаку, знайомству зі світом ілюстрацій та допомагає розкрити задум автора тексту. Абетка є одним з перших підручників дитини, є першою сходинкою у навчанні грамоти. На ринку України сьогодні можна знайти значну кількість пропозицій, що знайомлять з абеткою. Поруч з традиційними паперовими версіями, книжками, з'являється все більше інтерактивних цифрових пропозицій, мобільних додатків. Для того, щоб успішно витримувати конкуренцію автор-упорядники, художники, дизайнери, намагаються створити оригінальний та якісний продукт, що не лише допоможе батькам навчити дитину алфавіту, а й познайомить з новими термінами та поняттями, зацікавить оригінальним візуальним рядом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка українських дослідників розглядає в свої працях українську дитячу літературу, її ілюстративне оформлення.

Висвітлюються загальні тенденції, що були присутні у роботах дитячих ілюстраторів різних періодів, зокрема, сучасну дитячу літературу досліджує Е. Огар. На поліграфічному оформленні зупиняється дослідниця Гавенко С., М. Єфімова розглядає типологію дитячої книги. А. Майовець зосереджується на ілюструванні дитячих книг саме випускниками Української академії друкарства. Відповідно до жанру книги аналізує оформлення дитячої дослідник О.Харченко, а саме дитячих книжок. Окремо тематики оформлення букварів та абеток дотично торкаються в низці онлайн сайтів, але ці публікації мають поверховий характер та не несуть наукового значення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на зацікавлення проблематикою дитячої книги загалом та її ілюстративного оформлення в Україні, зокрема, сьогодні не достатньо комплексних досліджень, що дадуть змогу структурувати напрями та тенденції, допоможуть цілісно розглянути взаємозв'язок

загальної задуму, концепції, та художньо-стилістичного, графічного вирішення.

Мета статті. Полягає у детальному аналізі стильового, графічного вирішення сучасних українських абеток, дослідженні та систематизації наявних пропозицій, що допоможе виділити головні тенденції, що в подальшому сприятиме у створенні оригінального та якісного продукту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Абетка – це одна з найперших книжок, що їх починають розглядати діти. Перед розробником абетки лежить величезна відповідальність, адже саме художник-ілюстратор абетки сприяє формуванню мистецького смаку дитини, знайомить її зі світом ілюстрацій. Абетка допомагає батькам у складному та вагомому процесі навчання дитини писемній грамоті, базового знання, на якому вибудовуватиметься подальша освіта.

Перші абетки з'явилися ще в стародавньому світі. Вважається, що першоосновою всіх абеток стала фінікійська. З розвитком освіти, а згодом і книгодрукування кількість абеток збільшувалась. В нашій країні абетки та букварі почали друкувати ще декілька століть тому. «Перші друковані слов'яно-російські букварі з'явилися у XVI–XVIII столітті і були складені за буквоскладальним методом. Відомий підручник І. Федорова (1574), надрукований у Львові, налічував вісім сторінок азбуки, скороченої граматики і молитви. Був також у ньому і матеріал для лічби. У XVII столітті букварі поступово перетворювались у своєрідну енциклопедію, в них подавалися відомості з граматики, математики, історії та географії». Завжди вагому роль відігравало художнє вирішення абеток та букварів.

В Україні книжкова ілюстрація має потужні традиції, ціла плеяда талановитих митців в різні роки працювали над десятками книжок, які сьогодні можна віднести до шедеврів книжкової графіки. Серед таких творів велика кількість дитячих книжок. Завжди вагому роль відігравали абетки та букварі. Однією з найвідоміших україномовних абеток XX століття стала абетка авторства легендарного українського графіка Григорія Нарбута. Вона стала реалізацією масштабного задуму митця, що у своїй творчості поєднував модернові пошуки та зацікавлення народною традицією. «Це була головна у творчості митця робота, що стала найвищим злетом його

обдарування. У малюнках до абетки виявилися властиві натурі художника поєднання фантастики, поетичності та гумору. Г. Нарбут демонструє велику, рідкісну різноманітність прийомів, що дали змогу в чорно-білих графічних аркушах утілити незліченну кількість персонажів, передати зачарування українською природою. Цю роботу було визнано справжнім шедевром». Г. Нарбут працював над абеткою у складний для України час, коли, проте, відбувався національно-патріотичний підйом, йшла активна робота митців над пошуком національного стилю, проводились експерименти зі стилями та жанрами, при цьому зберігаючи національну орієнтованість мистецтва. Художник виробив власний неповторний мистецький стиль, де народна орнаментика стала органічною складовою нової образної мови. Його робота стала певним еталоном абетки, що не лише вчить грамоти, а й сприяє ознайомленню з рідною культурою.

Сьогодні існує величезна кількість абеток різних видавництв та авторів. Для того, щоб зацікавити покупця, видавці, дизайнери, ілюстратори шукають певну концепцію, що виділить їх книгу. Візуальне вирішення стає настільки ж важливим, як зміст книги, адже крім, власне, алфавіту, абетка знайомить дитину з світом предметів та тварин, пропонуючи варіанти використання літери. Саме від цього відштовхуються здебільшого автори-укладачі, ілюстратори, вибудовуючи ідею, стилістику книги. Серед представлених на книжковому ринку видань є абетки, присвячені тваринам, українській культурі, навіть професіям. Такий підхід сприяє засвоєнню дитиною не лише букв, а й нових слів, понять та вчить мислити структурно. Завданням художника є створення наочностей, що максимально допомагають зрозуміти та запам'ятати слово.

Ілюстрації в абетках, які призначені для дітей дошкільного віку мають бути яскраві, виразні, з дрібними елементами, що їх цікаво розглядати дітям. В художньому оформленні сучасних книг та абеток можна побачити ручну графіку та цифрову ілюстрацію, а також їх поєднання. Стилiстика візуального вирішення залежить від загального задуму абетки, її концепції.

З 1991 року, часу здобуття Україною Незалежності, друком вийшли десятки україномовних абеток. Вони різні за художньо-стилістичним вирішенням, структурою, текстом. Та досі одним з найпопулярніших залишається абетка видавництва «А-ба-ла-га-ла-ма-га» з ілюстраціями художника Кості Лавро. Це видання народжено десятками міжнародних премій, наразі широко представлено на полицях магазинів, користуючись незмінно високим попитом, починаючи з першого тиражу, що вийшов у 1999 році. Автор задуму, власник видавництва Іван Малкович зробив наголос на національну складову, художник-ілюстратор це підкреслив. Герої ілюстрацій одягнені в національний стрій, використовуються елементи архітектури, стилізовані краєвиди теж асоціюються з Україною. Абетка видавництва це не лише навчає дітей літерам, а й починає шлях національно-патріотичного виховання, ототожнення себе з Україною. Абетка створена на зрозумілій для дитини мові, при цьому не впадаючи в примітив.

Навчити дітей розрізняти різні професії допомагає абетка видавництва «Старого лева», під назвою «Абетка ремесл і професій». Кожна літера супроводжується дитячим віршиком на теми різних видів професійної діяльності. Автор, Надія Репета, розшифровує професію, додаючи крім віршика також і підпис з роз'ясненнями. Ілюстратор, Мар'яна Петрів, створила добрі, з добрим гумором образи, виконані в спокійній колірній гамі, в графічному редакторі. Її ілюстрації не мають надто спрощеного вигляду, що був притаманний багатьом абеткам та іншим дитячим книжкам, створеним у векторних програмах в 2000-х роках. При цьому, авторка відходить від звичної нам стилістики українських дитячих книжок 1970-1990-х років, пропонуючи сучасне вирішення, близьке до сучасної рекламної графіки. Малюнки складні та деталізовані, в них зосереджено увагу як на персонажах, так і на їх знаряддях праці. В абетці присутнє зацікавлення народною культурою, що відповідає і задуму письменниці, адже деякі з перерахованих професій відносяться до традиційних українських ремесл.

Видавництво «Смолоскип» випустило в 2011 році «Абетку України» Надії Дички. Невеличка книжка містить вірші на тему українських міст на кожну літеру. Ілюстратор у техніці акварелі пропонує великі ілюстрації на цілий розворот книжки, показуючи сюжети з історії міста чи сучасні краєвиди та жителів. Ці зображення близькі до класичної української дитячої ілюстрації, що випускались багато років видавництвами «Веселка», «Малютко» тощо. Стилi зображень дуже оповідний, слухаючи вірші та роздивляючись картинки книжки, дитина поступово починає знайомитись з рідною країною.

Світ квітів пізнати допомагає дитині «Квіткова абетка». Крім дитячого віршика міститься також опис згаданої квітки, який художниця виділяє і композиційно в окрему рамку. Ілюстратор М. Касперська створює для малят яскравий та кольоровий світ. Напрочуд деталізовано, ретельно вона показує рослини, адже малюк має потім, побачивши квітку, впізнати її. Промальовує і пов'язаних з ними комах та тварин, показуючи природне середовище існування квітки.

Оригінальне візуальне вирішення абетки запропонувало видавництво «Основи». Книга авторства Ганни Копилової знайомить читачів зі мистецькими шедеврами, що знаходяться в колекції музею Східного та Західного мистецтва. Слова, що йдуть на кожну літеру, здавалось би не пов'язані з мистецтвом: «око», «ніс», «голуб», тощо. Але ілюстративний ряд складають фрагменти живописних полотен музею, з відповідним зображенням. Автори абетки не використовують такий звичних для дитячих абеток віршиків, дизайн сторінок дуже лаконічний – літера, слово та збільшений фрагмент картини. Такий підхід направлений на виховання мистецького смаку дитини, її знайомства зі світом класичного мистецтва з малку. Це видання має цінність і для поціновувачів мистецтва старшого віку.

У більшості перерахованих видань художники використовують яскравий колорит, високу деталізацію, майстерно оперують кольором, не лякаючись сильних контрастів. Композиція дитячої книжки має бути грамотно продумана, всі скла-

дові грамотно закомпоновані. Малюнки в абетці повинні бути виразними, зрозумілими для дітей, з пізнавними характерними особливостями, якщо мова йде про певну, наприклад, тварину чи рослину. Та крім цих передумов, які зазвичай відповідають вимогам до якісної дитячої книги, сьогодні художники-ілюстратори часто підкреслюють національну складову, акцентуючи на народних, традиційних елементах одягу чи архітектури. Також помітною є тенденція зображення саме української природи – птахів, тварин, зображення характерних краєвидів. Якщо говорити про технічну складову ілюстрацій, то традиційні для дитячої книжкової графіки – акварель, гуаш залишаються найбільш популярними для більшості художників, що працюють у цій сфері. З кожним роком з'являється все більше книжок, де ілюстрації виконані у векторних програмах, але не всі з них вирізняються високим мистецьким рівнем. Тому все популярнішим стає доопрацювання в графічному редакторі створених вручну малюнків.

Як альтернативу друкованим книгам сьогодні пропонують різноманітні цифрові книжки чи інтерактивні додатки для планшетів чи мобільних телефонів, також направлені на навчання малят абетки. Процес вивчення проходить у формі гри, що допомагає швидко зацікавити дитину та полегшити батькам процес навчання алфавіту.

Художнє вирішення електронних книжок та додатків зазвичай відповідає вимогам графічного дизайну, малюнки виконуються за допомогою векторних редакторів. Здебільшого автори уникають складних рішень, використовуючи спрощені малюнки, просту анімацію, хоча бувають і виключення. Зокрема, інтерактивна абетка створена видавництвом JUTIFUL. Її особливістю є те, що всі персонажі, а також літери виліплені з пластиліну та анімовані. Виразна стилізація, що робить тварин пізнаваними з першого погляду, яскравий, але гармонійний колорит вирізняють її серед інших інтерактивних абеток. Такий підхід робить цю абетку однією з найпопулярніших пропозицій серед вітчизняних програм для дітей, де поєднується зручний інтерфейс, оригінальна та яскрава анімована картинка та вдалий музичний супровід.

Висновки і пропозиції. З розвитком сучасних технологій з'являються інтерактивні цифрові книжки, спеціальні додатки на планшети та мобільні телефони, розраховані на дитячу аудиторію та метою яких є допомога в навчанні дітям. У зв'язку з цим звичайним, паперовим розвиваючим книжкам доводиться витримувати високу конкуренцію, і одним із суттєвих способів відстоювати свою нішу на ринку є цікава та оригінальна концепція та висока якість графічної, ілюстративної подачі матеріалу.

Список літератури:

1. Огар Е. Українська дитяча книга кінця XX – початку XXI ст.: літературно-видавничий «портрет» на тлі доби. Acta Universitatis Wratislaviensis № 3717 Studia o Książce i Informacji 34# Wrocław 2015.
2. Гавенко С. Поліграфічне оформлення дитячих книжок: стан, проблеми, перспективи / С. Гавенко // Література. Діти. Час: Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. – 2011. – Вип. 1. – С. 51-56.
3. Єфімова М.П. Типологія дитячої книги / М.П. Єфімова // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. – 2014. – Вип. 20(2). – С. 143-147.
4. Майовець А. Ілюстрування дитячих книг художниками-випускниками Української академії друкарства останньої чверті XX ст.: досвід художньо-технічного виконання / А. Майовець // Народознавчі зошити. – 2013. – № 4. – С. 750-755.
5. Мельник О. Комп'ютерна графіка у сучасній книжковій ілюстрації: проблеми техніки та стилю / О. Мельник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер.: Мистецтвознавство. – 2015. – № 1 (Вип. 33). – С. 157-161.
6. Харченко О.М. Дизайн оформлення української дитячої книги на прикладі казок. Вісник ХДАДМ – № 1. – 2010. – С. 63-66.
7. Бондарчук О. Українські букварі XIX – початку XX століття у фондах Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського / О. Бондарчук // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 2. – С. 40-43.
8. Ревенко Д.В. Григорій Нарбут [Електронний ресурс] / Д. Ревенко. – Режим доступу: <http://fs.onu.edu.ua/clients/client11/web11/virtgallery/Narbut1.pdf>.

Пилявець Л.Ю.

Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ И СТРУКТУРНО-СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ГРАФИЧЕСКОГО РЕШЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНСКИХ АЗБУК

Аннотация

В статье анализируются современные украинские азбуки ведущих издательств. Сосредотачивается внимание на художественном решении, общей концепции азбук. Акцентируется внимание на весомости азбук в обучении ребенка. Отмечается, что с развитием современных технологий появляются интерактивные цифровые книги, целью которых является помощь в обучении детям. В связи с этим обычным, бумажным развивающим книжкам приходится выдерживать высокую конкуренцию, и одним из существенных способов отстаивать свою нишу на рынке есть интересная и оригинальная концепция и высокое качество графической, иллюстративной подачи материала.

Ключевые слова: дизайн, азбука, периодические издания, книжная иллюстрация, визуальное решение.

Pylyavets L.Y.

National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

CONCEPTUAL AND PLOT-STYLISTIC FEATURES OF GRAPHIC SOLUTION OF MODERN UKRAINIAN ABCS

Summary

The article analyzes modern Ukrainian alphabets of leading publishing houses. The focus is on artistic decision making, the general concept of the alphabet. The emphasis is placed on the importance of alphabet in the teaching of the child. It is noted that with the development of modern technology appear interactive digital books, whose purpose is to help in teaching children. Due to this, ordinary, paper developing books have to withstand high competition, and one of the most important ways to defend their niche in the market is an interesting and original concept and high quality graphic, illustrative presentation of the material.

Keywords: design, ABS, periodicals, book illustration, visual solution.